

Novodobni ateizem¹

Ateizem ni popolnoma nov pojav. Celo Sveto pismo omenja bedaka, ki v svojem srcu zatrjuje: "Ni Boga" (Ps 14,1). Ateizem se je kot organizirano in javno prepoznavno prepričanje pojavil s prebujanjem razsvetljenstva in vse od tedaj ostaja trdno zasidran v zahodni kulturi. Nevera v Boga je postala del kulturnega prostora v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, ko je revija *Time* na svoji naslovnici objavila osrednjo temo z naslovom "*Ali je Bog mrtev?*", ki je zelo jasno nakazala, da se začnja nova sekularna doba.

Kljub temu pa se zelo malo Američanov v javnosti razglša za ateiste. Javnomnenjske raziskave kažejo, da sta v Ameriki le 2 odstotka ateistov, medtem ko se k večji skupini t. i. "versko neopredeljenih" posameznikov prišteva kar 15 odstotkov Američanov. Ateisti objavljajo književna dela, pripravljajo seminarje, svoje poglede predstavljajo v množičnih medijih in svoja stališča ostro zastopajo v javnih razpravah. Ker se ateizem premočno pojavlja med intelektualnimi elitami, ateisti predvsem (ne pa izključno) nagovarjajo prav to družbeno skupino, ki ji pripadajo tudi sami.

Do sedaj. Vkrcajte se na letalo, udobno se namestite za polet in opazujte, kaj berejo preostali potniki. Ko pogledujete po letalu, boste opazili književna dela, v katerih se odražajo značilnosti neke popolnoma nove struje ateizma. Tako imenovani "novodobni ateisti" namreč pišejo knjižne uspešnice, ki jih ne berejo zgolj tisti, ki so tovrstna dela brali že v preteklosti. Književna dela, ki sta jih napisala Richard Dawkins in Christopher Hitchens, se namreč več tednov in mesecev pojavljajo na seznamu največjih knjiž-

nih uspešnic, ki ga objavlja ameriški časopis *New York Times*. Očitno je, da se na tem področju nekaj dogaja.

Pri novodobnem ateizmu ne gre zgolj za ateizem, ki se ponovno uveljavlja, ampak je to gibanje, ki resneje ogroža krščanstvo kot katerokoli dosedanje ateistično gibanje. Pri tem pa ne gre zgolj za drugačen način ponujanja ideje postmoderne dobi. Novodobni ateisti so na svojstven način evangeljsko goreči pri širjenju svojih idej, pri čemer so trdno prepričani v to, da bodo mnoge uspeli prepričati vanje. Menijo namreč, da je ateizem edini verodostojni svetovni nazor današnjega časa, medtem ko je vera v Boga naravnost nevarna – to je neka umetna tvorba preteklosti, ki je ne smemo več dopuščati, še manj pa spodbujati. Prepričani so, da jih znanost podpira v njihovem prizadevanju in da je prav znanstveno spoznanje edino verodostojno spoznanje, ki je primereno za današnji čas. Trdijo namreč, da je vera v Boga organizirana nevednost, da se zaradi verskih prepričanj pojavlja nasilje, in da ateizem osvobaja človeštvo. Osupli in ogorčeni so namreč nad dejstvom, da Američani zavračajo napovedi teoretikov sekularizacije, ki so elitam nekoč že zagotovili, da bo moderna doba s svojo neizprosno izkoreninila vero v Boga. Sedaj so ateisti svojim argumentom dodali še nekatere nove (in zelo pomembne). Tako ateizem predstavljajo kot neko privilegirano prepričanje, pri čemer dobro vedo, na kakšen način morajo promovirati svoje ideje. Vedo namreč, da morajo še posebej poskušati pritegniti mlade, zato so izoblikovali argumente, s katerimi se jim bodo lahko približali.

Napad na teizem

Potem ko je novodobnemu ateizmu uspelo prodreti v kulturni prostor, se le-ta sedaj pojavlja kot močan izziv krščanstvu. Obstajajo štiri pomembne osebnosti, ki še posebej utelešajo značilnosti novodobnega ateističnega gibanja in ki bi jih pravzaprav lahko poimenovali kar "štirje apokaliptični jezdec novodobnega ateizma" – to so Richard Dawkins, Daniel Dennett, Sam Harris in Christopher Hitchens.

Če poleg vseh del, ki so jih objavili pravkar omenjeni avtorji, natančno preučimo še dela nekaterih drugih posameznikov, kot sta npr. Michael Onfray v Franciji in A. C. Grayling v Veliki Britaniji, lahko v njih prepoznamo osem lastnosti novodobnega ateizma – osem značilnosti, po katerih se novodobni ateizem razlikuje od svojih starejših oblik in zaradi katerih predstavlja izziv krščanski veri.

1) Novodobni ateizem se ponaša z neko novo, neverjetno neustrašnostjo, ki je pri njegovih starejših oblikah do sedaj še nismo zaznali. V starejših oblikah ateizma sta bila običajno prisotna nekakšno hrepenenje in celo nek tragičen občutek izgube. Bertrand Russell je namreč v svojem razvpitem delu *Why I Am Not a Christian* (*Zakaj nisem kristjan?* (op. prev.)) izrazil nekakšno obžalovanje oz. občutek, da se je izgubilo nekaj pomembnega.² Tovrstnega občutka izgube pa nikakor ni moč zaslediti v novodobnem ateizmu, ki si noče več domišljati, da se je izgubilo nekaj pomembnega; novodobni ateizem za ničemer ne žaluje, ampak proslavlja svoje uspehe! Novodobni ateisti celo sramotijo tiste, ki sicer trdijo, da verujejo v Boga, v resnici pa sploh ne verujejo vanj. Ker Daniel Dennett poudarja, da obstaja pomembna razlika med vero v Boga in vero v prepričanje samo, vsi štirje zgoraj omenjeni pisci upajo, da jim bo nekatere posameznike, ki verujejo zgolj v *prepričanje samo*, uspelo prepričati, da je vera v Boga nevarna, in da bodo le-ti potem v jav-

nosti začeli zastopati popolnoma nasprotno prepričanje kot prej. Novodobni ateisti z neko novo neustrašnostjo neposredno napadajo vse, kar prepoznajo kot navidezni teizem.

2) Novodobni ateisti odkrito in odločno zavračajo krščanskega svetopisemskega Boga. Ateisti iz dvajsetega stoletja so se ukvarjali s filozofskim konceptom nekakšnega nadnaravnega bitja oz. nekakšnega hudobnega Boga, ki ne preprečuje moralnega zla. Zagovorniki logičnega pozitivizma in tudi nekaterih poznejših oblik postmodernizma so menili, da je "bog" zgolj neka *ideja*, ki je ni mogoče dokazati. Novodobni ateisti pa zagovarjajo stališče, da že samo Sveto pismo *Boga* prikazuje tako, da njegovega obstoja ne moremo dokazati. Slednji priznavajo, da je svetopisemskega Boga mogoče dokaj dobro spoznati, saj le-ta (po besedah tistih, ki verujejo vanj) v Svetem pismu spregovori in se predstavi. Za razliko od ateistov iz dvajsetega stoletja, ki so iz protesta takoj po končanem obdobju holokavsta trdili, da ne verujejo v nobenega Boga, novodobni ateisti trdijo, da je v sodobnem času celo *zlo* verovati v Boga – v tistega Boga, ki je prikazan v Svetem pismu.

B. B. Wakefield je vztrajno zastopal mnenje, da mora svetopisemski Bog prevzeti odgovornost za svoje stvarstvo, če je res njegov Stvarnik. Če mora torej Bog prevzeti odgovornost za svoje stvarstvo, potem je odgovoren za *mnogo stvari*. Po mnenju novodobnih ateistov se med branjem Svetega pisma ni moč izogniti zaključku, da bo večina ljudi, ki so kdajkoli živeli na Zemlji, trpela večne peklenške muke. Novodobni ateisti trdijo, da je, po vseh merilih, tak Bog hudoben, zato so vsi, ki bi utegnili verjeli vanj, tudi sami hudobni. To je še posebej poudaril filozof David Lewis, ki je dolga leta predaval na ameriški univerzi Princeton. V eseju, ki je bil objavljen po njegovi smrti leta 2001, je doktor Lewis zapisal: "Zdi se, da so mnogi kristjani dobri ljudje; ljudje, ki jih lahko občudu-

jemo vsi, ki nismo kristjani. Sedaj pa zgolj zaradi poenostavitve predpostavimo, da npr. ti kristjani sprejmejo nekega Boga, ki je kriv božjega zla – tistega, ki povzroča neizmerne muke vsem, ki ga ne sprejmejo. Ne glede na to, kaj menimo o kristjanih, se vprašajmo sledeče: So torej tisti, ki sprejmejo krivca za božje zlo, tudi sami hudobni?”³

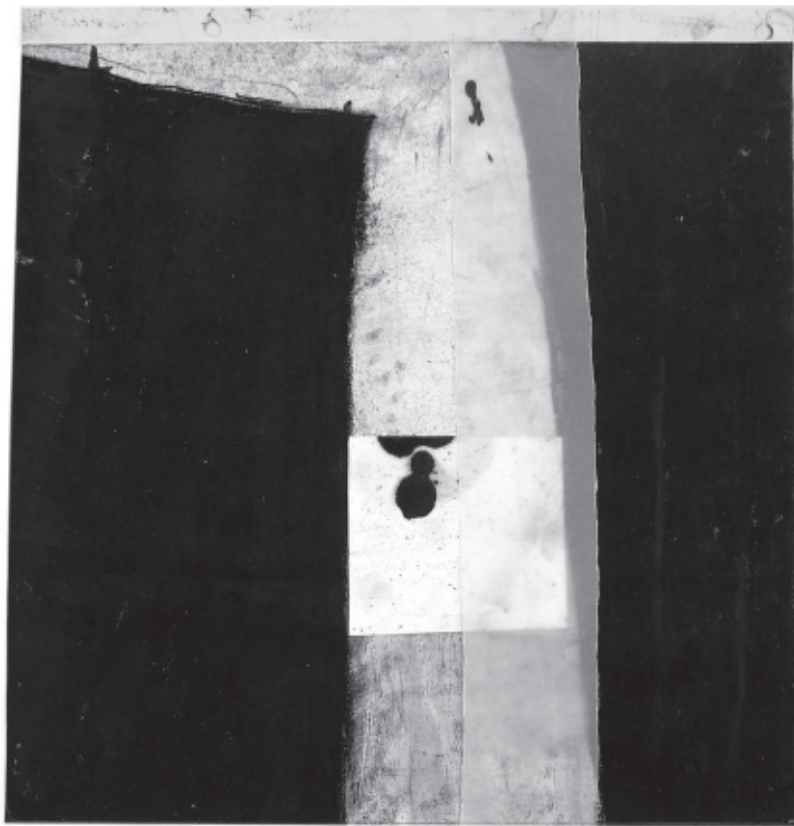
3) Novodobni ateisti odločno zavračajo Jezusa Kristusa. Tudi tega do sedaj nismo prav velikokrat zasledili (še posebej ne v tako intenzivni obliki). V preteklih obdobjih so se mnogi ateisti sklicevali celo na gnostike in Marciona in so trdili, da je v Stari zavezi predstavljen maščevalni Bog Stvarnik, medtem ko Nova zaveza prikazuje osvobajajočega, čudovitega, utelešenega, ljubečega, nežnega odrešenika, ki se daruje za druge – Jezusa. Novodobni ateisti se s tem nikakor ne strinjajo. Tako npr. Christopher Hitchens trdi, da je starozavezni Bog sicer pobil mnogo ljudi, vendar pa je Jezus, ki je prikazan v Knjigi razodetja, še mnogo bolj maščevalen kot Bog Stare zaveze. Po Hitchensonovem mnenju je Jezus tako nasilen, da se celo starozavezni Bog zdi kot pravi amater v primerjavi z njim.⁴ Sam Harris še dodaja, da celo Jezus v štirih evangelijih trdno verjame v to, da gredo ljudje v pekel; v Evangeliju po Mateju celo prevzame odgovornost za vse, kar se je zgodilo v Stari zavezi, saj pravi: “ne bo prešla niti ena črka ali črtica postave” (Mt 5,18). Ker Jezus ni, kot želijo poudariti nekateri liberalni protestanti, nekakšno novo Božje obličje oz. nekaj, s čimer bi Bog lahko popravil slab ugled, ki si ga je pridobil, ga je potrebno zavrniti prav tako odločno kot maščevalnega Boga, ki je prikazan v Stari zavezi.

Richard Dawkins trdi, da se Jezusova hudobija predvsem kaže v njegovi politiki omejevanja.⁵ Meni namreč, da vera resno ogroža sodobno družbo, saj po eni strani ustvarja skupino “verujočih”, po drugi pa skupino “neverujočih”, prav to pa je tisto, kar je zna-

čilno za politiko izključevanja. Tako na eni strani obstajajo tisti, ki verujejo, na drugi strani pa so tisti, ki vero zavračajo; zaradi tega se izoblikujejo določene ustaljene skupinske identitete, ki na koncu začno ogrožati družbo. Tako se na primer v Indiji nenehno pojavljajo konflikti med pripadniki hindujske religije in muslimani. Dawkins trdi, da se ta problem pojavlja pri vseh vrednostnih sistemih, ki na nek način posameznike omejujejo oz. izključujejo. Po mnenju novodobnih ateistov Jezus v tem pogledu ni prav nič boljši od drugih, saj v govorici, ki jo uporablja v štirih evangelijih, lahko zaznamo politiko izključevanja, ki so se je posluževali že starozavezni Izraelci. Ko Jezus govori o ljudstvu, ki mu pripada, ga razlikuje od drugih ljudstev, prav tako pa razločuje tudi med tistimi, ki verujejo vanj, in tistimi, ki vanj ne verujejo.

Ker se pojavlja razlikovanje med skupino “verujočih” in “neverujočih” in tudi zato, ker prihaja do zavračanja svetopisemskega teizma, lahko na koncu ugotovimo, da je celoten koncept monoteizma zelo problematičen. Stuart Hampshire, filozof z univerze Princeton, je trdil, da monoteizem resno ogroža človeštvo.⁶ Podobno so menili tudi nekateri drugi pomembni intelektualci. Tako npr. romanopisec Gore Vidal trdi, da monoteisti verujejo v hudobnega “nebeškega boga”, ki jih poziva, naj v njegovem imenu opravljajo hudobna dejanja. Tu ne gre za nekakšno zavračanje banalne duhovnosti ali pa zgolj kodeksa religije iz viktorijskega obdobja. Tu gre dejansko za zavračanje teizma in monoteizma – za zavračanje določenih resnic o Troedinem Bogu, ki je prikazan v Svetem pismu.

4) Novodobni ateizem se pri svojih argumentih opira na znanost. Kar trije izmed štirih “apokaliptičnih jezdecev” so namreč poklicni znanstveniki, Hitchens pa prav tako trdi, da je tudi sam dobro poučen v znanosti.

Jožef Muhovič: **Umiritev Marije z Vstajim** (iz cikla: Rainer Maria Rilke, Marijino življenje), 2006, prešano oglje, črna kreda in kolaž na papirju, 36 x 34 cm.

Dennett, Dawkins in Harris so z vsem srcem predani znanosti in celo *scientizmu*. Vsi trije namreč verjamejo, da je s pomočjo znanosti v končni fazi zagotovo mogoče pojasniti vse, kar je moč pojasniti. Idejam naturalizma in materializma so predani tako popolnoma in neomajno, da se jim nikakor niso pripravljene odpovedati. To je morda najbolj opazno v raziskovalnem projektu, ki mu je Dennett posvetil svoje življenje, in s katerim bo poskušal na popolnoma fizičen način razložiti delovanje človekove zavesti. To pa je res velik izziv, saj bo Dennett v tem primeru na popolnoma materialističen način moral razložiti *vse, kar obstaja na svetu* – od materine ljubezni do otroka, do vzorcev vedenja na dr-

žavnih volitvah in, seveda, do vere v Boga. Dennett je prepričan, da je mogoče s pomočjo kemičnih spojin, ki medsebojno reagirajo v možganskih tkivih, razložiti prav vsako čustveno stanje, vsako posamezno odločitev in tudi vsako zavestno dejanje.

Novodobni ateisti trdijo, da znanost osvobaja in prinaša pravo spoznanje. Prav zato Richard Dawkins verjame, da se človeštvo lahko osvobodi in doživi *tisto pravo* spoznanje prav s pomočjo evolucijske znanosti. Daniel Dennett verjame, da je darvinizem tista univerzalna kislina, ki izniči vse drugo, tako da na koncu ne dopusti ničesar razen svoje vzročne razlage. Sam Harris je prepričan, da znanost človeštvu lahko prinese novo prihod-

nost, meni pa tudi, da prav kristjani ovirajo znanstveni napredek (kot so npr. raziskave na zarodnih matičnih celicah), zaradi katerega bi se lahko začelo to, novo obdobje v zgodovini človeštva. Vsi omenjeni posamezniki pravzaprav naravnost trepetajo pred dejstvom, da večina Američanov sploh ne verjame v evolucijo.

Eden izmed časnikarjev, ki veliko sodeluje v tovrstnih razpravah, je tudi Nicholas Kristof, ki piše članke za ameriški časopis *New York Times*. Kristof sicer ne prezira protestantov, čeprav je zelo jasno poudaril, da nasprotuje vsem "prezira vrednim" stališčem o javni politiki, ki jih le-ti zastopajo. Pred mnogo leti je namreč Kristof napisal rubriko, v kateri se je ne le začudil, ampak je tudi izrazil obžalovanje nad dejstvom, da je v Severni Ameriki več tistih, ki trdijo, da verujejo v Kristusovo deviško rojstvo, kot pa tistih, ki verujejo v evolucijo. Seveda v nadaljevanju članka omenjeni avtor poskuša ovreči deviško rojstvo Jezusa Kristusa in zatrjuje, da morajo vsi modri in razumni posamezniki sprejeti nauk o evoluciji.⁷ Kljub vsemu pa novodobni ateisti nenehno in z velikim nezadovoljstvom ugotavljajo, da večina Američanov še vedno zavrača evolucijo.

5) Ena izmed novosti novodobnega ateizma je tudi v tem, da zavrača različne zmerne in liberalne oblike verovanj. Prav to pa je tisto, zaradi česar se lahko uresničijo pričakovanja njegovih pristašev. Za razliko od starejših oblik ateizma novodobni ateizem ne poskuša spodbujati različnih zmernih oblik teističnih verovanj. Teološki liberalizem si je v dvajsetem stoletju med drugim zadal pomembno nalogo, da bo krščanstvo poskušal ohraniti tako, da ga bo prilagodil novemu kulturnemu duhu časa. Prav zato mu je nemudoma odvzel vse nadnaravne elemente, ki so bili prisotni v tradicionalnem krščanstvu (tj. čudeži, božje navdihnjenje, vstajenje). Pristaši sekularizacije so domnevali, da se bo

nato vse skupaj odvijalo v skladu z njihovimi pričakovanji, saj je celo ameriški časopis *Time* v drugi polovici šestdesetih let na naslovnici objavil zgodbo o smrti Boga,⁸ zelo velike spremembe pa so se dogajale tudi znotraj najpomembnejših krščanskih cerkva.

Tako so npr. protestantski teologi iz različnih protestantskih denominacij drug za drugim pričeli sprejemati različne prilagodljivejše oblike teizma. Ker so ateisti in pristaši sekularizacije menili, da vse poteka v skladu z njihovimi pričakovanji, so tudi sami v javnosti zavzeto spodbujali te nove, zmernejše oblike krščanstva.

Vendar pa se to sedaj ne dogaja več, saj novodobni ateisti menijo, da zmernejše in liberalnejše oblike verskega prepričanja v družbi nič več ne predstavljajo nekega družbenega dobrega, ampak gre v tem primeru bolj za družbeno zlo. Čeprav se strinjajo s tem, da se pristaši zmernejših oblik krščanstva ne bodo z letali zaletavali v nebotičnike in da ne bodo poskušali nadzirati našega spolnega življenja na način, ki bi ga verjetno pričakovali od evangeličanov, pa so tovrstni verniki po njihovem mnenju vseeno nevarni, saj ščitijo tiste, ki resnično "verujejo v Boga". Vera namreč prav zaradi teh kristjanov postaja družbeno bolj sprejemljiva vrednota. Novodobni ateisti ugotavljajo, da problema, s katerimi se soočajo, ne bodo mogli rešiti s pomočjo zmernih kristjanov, saj so prav slednji del problema samega. Ti kristjani sami morda menijo, da zato, ker so se prilagodili sodobnemu času, krščanstvo nima več take ostrine in da sistem vrednot, ki ga zastopajo, nič več ne ogroža družbe, vendar pa v resnici le ščitijo tiste "prave vernike" – fundamentaliste, ki zlahka ubežijo nadzoru, saj jih varujeta priljubljenost in strpnost zmernih kristjanov.

Zakaj pa je potem dobro, da vse to vemo? Vse naštetu nas namreč opozarja na to, da zmerni teizem ne vodi nikamor in da nikogar

ne navduši. Zanikanje svetopisemskega teizma je propadel intelektualni projekt, saj leta ne le zanika Boga, ki je prikazan v Svetem pismu, ampak tudi s pragmatičnega vidika ne doseže tistega, kar so od njega pričakovali njegovi zagovorniki. V novodobnem intelektualnem okolju namreč nekakšna prilagojena oblika teizma za predstavnike različnih kulturnih elit ni sprejemljiva nič bolj kot pa robustna svetopisemska vera.

6) Novodobni ateizem med drugim napada tudi strpnost. Mnogi novodobni ateisti namreč trdijo, da je ameriški poskus svobode izražanja preprosto preveč nevaren, saj zakonito dovoljuje določene vrste nevarnih vrednostnih sistemov, prav tako pa tudi ne prepozna varnih oz. nevarnih oblik religije. Sam Harris še posebej izrazito poudarja, da je sedaj nastopil čas, ko ne smemo več dovoljevati verske strpnosti, saj nas je poskus le-te preprosto stal preveč.⁹

7) Novodobni ateisti so se prav tako začeli spraševati o tem, ali imajo starši res pravico svojim otrokom vcepiti versko prepričanje, ki ga zastopajo; to naj bi bila namreč po njihovem mnenju (še posebej pa po mnenju Dawkinsa) oblika zlorabe otrok. To pa je res nevarna trditev, saj, gledano s političnega vidika, skorajda idealno zagovarja otrokove pravice in preprečuje ravnanje, ki bi utegnilo škodovati otroku. V današnjem času, ko se zaradi birokratske družbe in nadzora države postopoma izgubljata vlogi družine in staršev, bi kak levo usmerjeni (liberalni) pristaš sekularizma utegnil celo pomisliti, da je otroka morda mogoče opredeliti kot neko samostojno enoto. Takoj ko priznamo, da je otrok samostojno bitje, ki se o svojem prepričanju odloča neodvisno od svojih staršev, pa ni težko priti do zaključka, da gre v primeru, ko starši svojemu otroku poskušajo vcepiti svoje lastno versko prepričanje, za posebno obliko zlorabe otroka.

Podobno je na začetku dvajsetega stoletja trdil tudi John Dewey, ki je menil, da lahko Američani skupno demokratično kulturo izoblikujejo edinole tako, da potomce pri seljencev ločijo od prepričanj, ki jim jih poskušajo vcepiti njihovi starši. S tem namenom so v vseh ameriških šolah uvedli poseben projekt, s katerim se je Dewey ukvarjal zelo predano, vendar pa ga (vsaj kolikor je meni znano) nikoli ni poimenoval zloraba otrok. Ta termin so v omenjenem kontekstu uporabljali edinole novodobni ateisti.

8) Nazadnje pa naj poudarim še to, da je po mnenju novodobnih ateistov vero potrebno izkoreniniti, če želimo ohraniti človekovo svobodo. Ker je za pristaše tovrstnega sekularizma prav svoboda tisto največje dobro, je kakršnokoli omejevanje le-te že samo po sebi napačno. Novodobni ateisti namreč trdijo, da se bo človeštvo lahko osvobodilo šele takrat, ko mu bo uspelo zrušiti moč in vpliv, ki ju uživata Bog in Cerkev. Torej tako kot pri vseh revolucionarnih gibanjih tudi tu obstaja nek moralni vzgib. Zagotovo pa ni nobenega dvoma o tem, da je novodobni ateizem *čisto pravo* revolucionarno gibanje.

Argumenti v prid teizmu

Podoben pristop [kot ga zasledimo pri Alistjerju McGrathu, teologu iz Oxforda¹⁰ (op. prev.)] je uporabil še eden izmed avtorjev, ki je Dawkinsa pogosto kritiziral v javnosti. To je Alvin Plantinga, ki je morda najbolj vpliven krščanski filozof sodobnega časa in je profesor filozofije na Univerzi Notre Dame. Najprej je dve desetletji predaval na fakulteti Calvin College, nato pa je začel poučevati na fakulteti, ki je del Univerze Notre Dame, kjer je usposobil generacijo krščanskih filozofov. Tako kot McGrath tudi Plantinga ne nasprotuje evolucijski teoriji kot taki, vendar pa trdi, da je Dawkins na absurden način ovrigel naturalizem. Plantinga je Dawkinsa ostro napadel v kritičnem eseu,

ki je bil leta 2007 objavljen v februarški izdaji *Books & Culture*.¹¹ V omenjenem eseu, v katerem poda svojo oceno Dawkinsovega dela *The God Delusion* (slo. prev. *Bog kot zaboda*), Plantinga ne izbira besed, saj knjigo označi kot "oster protest zoper vero na splošno in še posebej zoper vero v Boga".¹² Po njegovem mnenju sta Richard Dawkins in Daniel Dennett sicer "tipična predstavnika sodobnega znanstvenega ateizma", vendar pa svojo kritiko naslovi na celotno gibanje.¹³

Tako kot McGrath tudi Plantinga ne le priznava, da Richard Dawkins slovi kot dober raziskovalec in pisec, ampak celo trdi, da je Dawkins "morda najbolj priljubljen pisec znanstvene literature" in da je "zelo nadarjen pisec".¹⁴ Vendar pa kljub temu neomajno zagovarja dejstvo, da se Dawkins v svojem delu *The God Delusion* pravzaprav bolj malo posveča znanosti, ampak se predvsem ukvarja s filozofijo in teologijo, svoje delo pa "začini tudi z obilico družbene kritike, s katero obsoja vero in njene domnevno pogubne učinke".¹⁵

Plantinga je po eni strani miren univerzitetni profesor, ki ocenjuje delo nekega drugega univerzitetnega profesorja, ki je, morda le za kratek čas, izgubil občutek za akademsko uglašenost in učenost. Po drugi strani pa Dawkinsa kritizira zaradi "obilice žalitev, posmeha, norčevanja, jeze in ostrih besed", ki jih je moč zaslediti v njegovem delu *The God Delusion*,¹⁶ drzne pa si celo izjaviti, da bi Dawkins nekoč utegnil zasloveti kot pisec kritičnih oglasov za politike.

Plantinga se v svoji kritiki predvsem osredotoči na dejstvo, da Dawkinsu ni uspelo dokazati, da vsaj v osnovi razume posamezna filozofska in teološka vprašanja, s katerimi se ukvarja teizem. Tako v nenavadno ostrem slogu zapiše: "*Morda bodo po vašem mnenju nekateri izmed njegovih kratkih filozofskih spisov v najboljšem primeru podobni tistim, ki jih pišejo dijaki ali študentje drugega letnika, vendar pa bi, če bi to trdili, tem dijakom oz. stu-*

dentom delali krivico; dejstvo je (če pri tem odštejemo umetno zviševanje ocen), da bi mnogi izmed njegovih argumentov dobili negativno oceno pri predmetu filozofija, ki ga poslušajo omenjeni dijaki oz. študentje."¹⁷ Plantinga priznava, da je bil med branjem Dawkinsovega dela tudi sam zelo besen, in skorajda izjavi, da je omenjeno delo premalo filozofsko poglobljeno in da se ga ne splača resneje preučevati. Ker pa se zaveda, da je Dawkinsovo delo *v javnosti* zelo pomembno, v nadaljevanju podrobneje preuči nekatere trditve omenjenega avtorja.

Plantinga se še posebej ukvarja z Dawkinsovo trditvijo, da Bog zagotovo ne obstaja, saj je, po Dawkinsovem mnenju, že sama ideja o obstoju Boga "zelo neverjetna". Dawkins vztrajno trdi, da je verjetnost Božjega obstoja resnično majhna, kajti, če je on res Bog, potem mora biti to zelo *kompleksno* bitje. V skladu z Dawkinsovim razumevanjem evolucijske teorije in njegovim naturalističnim pojmovanjem sveta je nekaj, kar je zelo kompleksno, tudi zelo malo verjetno. Plantinga, ki dobro razume tako filozofske kot tudi teološke vidike teizma, trdi, da je Dawkins v svoji izjavi naredil veliko kategorialno napako. Nobenega razloga namreč ni za to, da bi morali verjeti, da je Bog *kompleksen* na način, ki nam ga hoče vsiliti Dawkins. Res je, da po Dawkinsovem prepričanju v evoluciji ni prostora za nikakršen Božji načrt oz. za snovalca le-tega, vendar pa Plantinga kljub temu trdi, da Dawkins s svojo trditvijo zgolj privede naturalizem do absurdnega zaključka. Središče Plantingove kritike Dawkinsa pa je predvsem v tem:

"Naj na začetku poudarim, da še zdaleč ni očitno, da je Bog kompleksen. Sedaj pa, zaradi argumenta samega predpostavimo, da Bog je kompleksen. Morda smo prepričani v to, da kolikor več neko bitje ve, toliko bolj je kompleksno; Bog, ki je vseveden, bi potemtakem moral biti zelo kompleksno bitje. Morda to drži; toda

*zakaj potem Dawkins meni, da iz tega sledi, da obstaja zelo majhna verjetnost za to, da Bog res obstaja? Če izhajamo iz materializma in njegovega pojmovanja o tem, da so vsi osnovni sestavni delci v našem vesolju pravzaprav osnovni fizikalni delci, potem bi bil obstoj bitja, ki veliko ve, dejansko le malo verjeten – toda, kako bi se potem ti delci lahko razporedili tako, da bi iz njih nastalo bitje, ki vse to ve? Seveda, mi nismo posledica materializma. Dawkins trdi, da obstaja zelo majhna verjetnost za obstoj teizma; toda zagovarjati to, izhajajoč iz premise materializma bi bila logično nedopustna napaka. Seveda je zelo malo verjetno, da obstaja oseba, kot je Bog, če je materializem resničen; pravzaprav ima materializem za logično posledico to, da oseba, kot je Bog, ne obstaja; toda, če bi trdili, da je teizem bolj malo verjetno zato, ker je materializem resničen, bi s tem očitno zagrešili zmoto krožnega sklepanja.*¹⁸

Na koncu Plantinga povsem pravilno prepozna, da je ključni problem prav Dawkinsov naturalizem. Ker namreč Dawkins brezpogojno in nekritično sprejema naturalistični pogled na svet, mu na koncu ne preostane nič drugega kot samo materializem. Dejstvo, da mu pri tem primanjkuje intelektualne ponižnosti, pa se odraža v tem, da preprosto predpostavlja, da je prepričanje, ki ga zastopa on, edini možni oziroma verodostojni nazor, ki lahko obvelja v sodobnem času. Toda, kot pokaže Plantinga, je prav naturalizem tisti, ki na koncu ovrže samega sebe:

“Izhajajoč iz teističnega stališča bi pričakovali, da bodo naše kognitivne sposobnosti (v večjem delu in z določenimi usposobljenostmi in opozorili) vredne zaupanja. Bog nas je ustvaril po svoji podobi in pomemben del te bogopodobnosti je v tem, da smo sposobni izoblikovati resnična prepričanja in si pridobiti znanje. Izhajajoč iz naturalizma pa lahko v to, da so naše kognitivne sposobnosti zanesljive (da ustvarjajo pretežno resnična prepričanja), v najboljšem primeru le pobož-

no upamo. Zagovornik naturalizma [je lahko precej upravičeno prepričan, da je nevrofiziološka podlaga ustvarjanja prepričanj nekaj prilagodljivega, toda iz tega ne sledi nič glede resničnosti prepričanj, ki se nanašajo na to nevrofiziologijo. Pravzaprav bi izhajajoč iz nevodene evolucije moral trditi, da zaupanje našim kognitivnim sposobnostim ni upravičeno.]¹⁹ Zaradi nevodene evolucije je podobno kot je verjetno to, da živimo v nekakšnem sanjskem svetu, le verjetno tudi to, da lahko dejansko nekaj vemo o samem sebi in našem svetu.

[Če je temu res tako, ima naturalist razlog za zavrnitev naravne predpostavke, da so njegove kognitivne sposobnosti vredne zaupanja – in to je razlog, da naturalizem zavrnemo in ga ne upoštevamo več. (Primer takšne zavrnitve: Predpostavimo, da mi je nekdo nekoč rekel, da ste se rodili v Michiganu,²⁰ in jaz sem mu verjel; sedaj pa vprašam vas, in vi mi odgovorite, da ste se rodili v Braziliji. In to mi da razlog za zavrnitev mojega prepričanja, da ste bili rojeni v Michiganu.) In če ima naturalist razlog za zavrnitev tega prepričanja, potem ima tudi razlog za zavrnitev katerega koli drugega prepričanja, ki izhaja iz njegovih kognitivnih sposobnosti. To pa so seveda vsa njegova prepričanja – vključno z naturalizmom samim. Naturalizem ima torej razlog za zavrnitev naturalizma; naturalizem torej ovrže samega sebe in mu zaradi tega ni mogoče racionalno verjeti.]

Jasno je, da je pri tem glavni problem prav Dawkinsov naturalizem in njegovo prepričanje, da ne obstaja nobena takšna oseba, kot je Bog ali kaj Bogu podobnega. To pa zato, ker je po prepričanju naturalizma evolucija nekaj nevodnega. Splošen zaključek bi zato lahko bil, da ni mogoče racionalno sprejeti obeh, tako naturalizma kot evolucije; naturalizem je potemtakem v nasprotju z osrednjim naukom sodobne znanosti. Tisti, ki zagovarjajo podobno kot Dawkins, trdijo, da obstaja nasprotovanje med

znanostjo in religijo, ker so prepričani, da obstaja konflikt med evolucijo in teizmom; resnica pa je pravzaprav taka, da obstaja nasprotovanje med znanostjo in naturalizmom, ne pa med znanostjo in vero v Boga.”²¹

Plantinga trdi, da Dawkinsovo delo in naturalizem, povezana z novim ateizmom, niti približno ne moreta ovreči vere v Boga in dokazati, da so teistična prepričanja napačna oz. zavajajoča. Pravzaprav je “naturalizem, ki se ga oklepa Dawkins ... in, ki sam po sebi ni nič kaj prijazen, s svojim pesimističnimi zaključki o ljudeh in o njihovem mestu v vesolju tisti, ki samega sebe spravi v težave. Nobenega razloga ni, da bi mu verjeli; obstaja pa odličen razlog za to, da ga zavrnamo.”²²

Prevod: Brigita Retar

1. R. Albert Mohler Jr., *Atheism Remix: A Christian Confronts the New Atheists*, Crossway Books, 2008, 11-13, 39, 54-63, 77-83.
2. Bertrand Russell, *Why I am Not a Christian*, Girard, KS, Haldeman-Julius, 1929.
3. David Lewis, *Divine Evil, Philosophers without Gods: Meditations on Atheism and the Secular Life*, Louise M. Anthony (ur.), New York University Press, 2007, 238.
4. Hitchens, *God is Not Great*, 109-122.
5. Dawkins, *The God Delusion*, 293.
6. Stuart Hampshire, *Justice Is Conflict*, Princeton University Press, 2000, 51-75.

7. Nicholas Kristof, Believe it, or Not, *New York Times*, 15. avgust 2003.
8. Is God Dead (Je Bog mrtev? (op. prev.)), *Time*, 8. april 1966.
9. Harris, *Letter to a Christian Nation* (Pismo krščanskemu ljudstvu (op. prev.)), XII.
10. Alister McGrath je le dve leti pred izidom Dawkinsovega dela *The God Delusion* (slo. prev. *Bog kot zablada*) izdal delo z naslovom *The Twilight of Atheism: The Rise and Fall of Disbelief in the Modern World* (slov. *Zaton ateizma: Vzpon in padec nevere v sodobnem svetu* (op. prev.)), (New York, Doubleday, 2004). Leta 2007 pa je McGrath kot neposreden odgovor na Dawkinsovo delo izdal še delo *The Dawkins Delusion?: Atheist Fundamentalism and the Denial of the Divine* (slov. *Dawkinsova zablada?: Ateistični fundamentalizem in zanikanje Božjega* (op. prev.)) (Downers Grove, IL, InterVarsity, 2007). Poleg tega je McGrath izdal še delo *Dawkins' God: Genes, Memes, and the Meaning of Life* (Dawkinsov Bog; Izvor, kulturni pomen in smisel življenja (op. prev.)) (Oxford, Blackwell, 2007).
11. Alvin Plantinga, *The Dawkins Confusion*, V: *Books & Culture*, februar 2007, <http://www.christianity.today.com/bc/2007/002/1.21.html>.
12. Prav tam, 1.
13. Prav tam.
14. Prav tam.
15. Prav tam.
16. Prav tam.
17. Prav tam, 1-2.
18. Prav tam, 4.
19. Teksta v oglatem oklepaju ni v Mohlerjevem besedilu, je pa v Plantingovem originalnem članku (op. prev.).
20. Ime države v ZDA (op. prev.).
21. Alvin Plantinga, *The Dawkins Confusion*, 7-8.
22. Prav tam, 8.